

УДК 159.924.7-055.52+159.9.018.2:316.614.5-058.837

ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ ПРОСТІР МНОЖИННИХ ІДЕНТИФІКАЦІЙ У ПРАКТИКАХ ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА БАТЬКІВСТВА

Яцина О.Ф., к. пед. н.,
доцент кафедри психології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті дано аналіз результатів емпіричного дослідження множинних ідентифікацій у практиках шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, здійсненого психосемантичним методом. Виявлена в семантичному просторі аналізованих значень різна ідентифікація особистісних конструктів із запропонованими рольовими позиціями вказує, що зміни категоріальної структури індивідуальної свідомості позначені утворенням множинних ідентичностей.

Ключові слова: множинна ідентичність, самореферентність, рольова позиція, комунікативна ситуація, факторна структура, психосемантичний простір, конфігурації ідентичностей, ризома.

В статье дан анализ эмпирического исследования множественных идентификаций в практиках брачно-семейного партнерства и родительства, осуществленного психосемантическим методом. Выявленная в семантическом пространстве анализированных значений разная идентификация личностных конструктов с предложенными рольевыми позициями показывает, что изменения категориальной структуры индивидуального сознания определены созданием множественных идентичностей.

Ключевые слова: множественная идентичность, самореферентность, рольевая позиция, коммуникативная ситуация, факторная структура, психосемантическое пространство, конфигурации идентичностей, ризома.

Yacuna O.F. PSYCHOSEMANTIC SPACE OF MULTIPLE IDENTIFICATION IN THE PRACTICES OF MATRIMONIAL PARTNERSHIP AND PARENTHOOD

The article gives an analysis of the results of the empirical research of multiple identities in the practice of matrimonial partnership and parenthood, carried out by the psychosemantic method. A different identification of personal constructs with the proposed role-playing positions, which was discovered in the semantic space of the analyzed values, points to changes in the categorical structure of individual consciousness, denoted by the formation of multiple identities.

Key words: multiple identity, self-referencing, role position, communicative situation, factor structure, psychosemantic space, identity configurations, rhizome.

Постановка проблеми. Міркуючи про сучасний цивілізаційний розвиток, що знаходиться в стані трансформації з класичної моделі в постнекласичну, увагу привертають процеси, в яких соціальні норми втрачають/втратили свою безумовну актуальність та перестають/перестали бути релевантними в конструюванні сімейних практик. Своєрідною відповіддю на рефлексивне осмислення глобальних трансформацій стає поліфонія практик шлюбно-сімейного партнерства і батьківства (ПШСПБ). Мозаїчність сімейних практик все більше проявляє себе як феномен постмодернізму, кардинально змінюючи структуру, смисли, цінності, функції, ролі, ідентичності. Вочевидь, розуміння особливостей постмодерних трансформацій соціально-психологічних ПШСПБ є актуальним дослідницьким завданням, що вирішується за допомогою різних методів дослідження. З огляду на це ефективним методом виявляється психосемантика. Досліджуючи різні форми існування значення в індивідуальній свідомості, метод допомагає «реконструювати індивідуальні системи значень, кризь приз-

му яких відбувається сприйняття суб'єктом світу, інших людей, самого себе, а також вивчення генезису, будови й функціонування даної системи» [3, с. 3]. За твердженням О. Шмельова, під час психосемантичного дослідження реалізується суб'єктивна парадигма проектування та аналізу психологічних даних [5] – побудова суб'єктивних семантичних просторів як моделі структури індивідуальної свідомості.

Поняття «семантичний простір» відображає семантичну організацію різних рівнів категоризації та змістовно-інтерпретаційних і кореляційних зв'язків між факторами – координатами осей простору [4, с. 72], де окремі параметри семантичного простору відповідають окремим аспектам когнітивної організації індивідуальної свідомості. За В.Ф. Петренка, побудова суб'єктивних семантичних просторів – це операціональний аналог категоріальних структур індивідуальної свідомості [4, с. 123]. Вивчаючи особливості суб'єктивної семантики, О.Ю. Артем'єва, В.Ф. Петренко, О.Г. Шмельов, відмічають, що індивідуальний семантичний простір виступає, з одного боку,

як категоріальна установка, яка орієнтує суб'єкта на пошук саме тих ознак об'єкта, які в контексті його діяльності набувають для нього вирішального значення; а з іншого – як утворена цими ознаками багатовимірною системою координат, в якій розміщуються, впорядковуються та класифікуються суб'єктивні образи об'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри те, що психосемантичні аспекти функціонування свідомості є предметом наукових досліджень у різних сферах життєдіяльності суб'єктів, висвітлення особливостей реконструкції моделей структурольових позицій у ПШСПБ здійснюється вперше. Відтак дана стаття відтворює результати теоретичного та емпіричного дослідження трансформаційних процесів у царині сім'ї, спираючись на авторську концепцію, яка пояснює розширення діапазону конструйованих практик взаємозв'язком із типами утворюваних у них дискурсивних самореферентних ідентичностей (ДСІ).

Поняття «самореферентія» є базовим із точки зору соціального конструкціонізму й дискурсивних операцій у процесі комунікацій, які стають смисловим, самореферентним процесом, що означає здатність поряд із самотворенням здійснювати опис самого себе. На думку Н. Лумана, прикладом самовідтворювальної (аутопоетичної) і самореферентної системи є суспільство, де воно постійно відтворює розрізнення себе і зовнішнього середовища, що в такий спосіб дає йому право називатися системою, здатною до самовідтворення, та суб'єкти [1]. Самореферентні системи здатні спостерігати себе, налаштовувати свої власні операції на власну тотожність на підставі розрізнення, за допомогою якого можливо відрізнити свою ідентичність від іншого [2, с. 96].

Вводячи категорію ДСІ, ми пропонуємо інший погляд на розуміння її мінливості, який вбачаємо в принципі утворення множинних ідентичностей у реаліях постмодерна. На відміну від модерну, де ключовими категоріями були стаціонарність, непорушність, цілісність, монізм, лінійність і стабільність, у постмодерні утворення ідентичностей відбувається в зміні стаціонарних засад у напрямку плюралізму, мозаїчності, нелінійності, мінливості, фрагментарності і плінності. Відтак процес самореферентії виявляється в самоорганізації порядку операцій: самовизначення, самопізнання, самотворення, самовідтворення та самоздійснення, в яких розрізняються та описуються ідентичності. Вочевидь, вищезазначене артикулює дискурсивну природу процесу самореферентії, адже операційне розрізнення себе можливо тільки завдяки

мовленню. Зверненням до самої себе самореферентна ідентичність визначає свою правдивість, справжність по відношенню до смислів конструйованих практик і означає себе відповідно до стосунків, дій, поведінкових ситуацій, в які є залученою [7]. За допомогою саморозрізнення ідентичностей (сексуальних, батьківських, професійних, ін.) визначається те, що потрібно, важливо і має сенс в актуальній комунікативній ситуації. Межа між самореферентією (власно конструйованим представленням себе) і зовнішньою референцією (уявлення інших, суспільні норми, правила, приписи) дозволяє розрізнити своє Я і таким чином означити свою ідентичність. Виходячи з власних референцій – того, що є підтвердженням дійсної себе, ідентичності саморозвиваються, самоописуються і самоздійснюються в дискурсивному просторі смислів як множинні, тобто утворені поєднанням різних ідентичностей, з якими суб'єкт себе ідентифікує [7], перебуваючи в конкретній комунікативній ситуації.

Мета статті полягає у висвітленні результатів психосемантичного дослідження множинних ідентифікацій в ПШСПБ, зокрема тої частини, що стосується розгляду особливостей психосемантичного простору множинних ідентифікацій. У відповідності до мети основне завдання вбачаємо в тому, щоб інтерпретувати соціально-психологічні особливості психосемантичних просторів множинних ідентифікацій в ПШСПБ в умовах сучасних реалій у зв'язку з різними типами ідентичностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим якісним показником організації індивідуального семантичного простору є зміст факторів. Отримані в процесі факторного аналізу фактори дозволяють відтворити логіку виборів, якими свідомо чи несвідомо користуються респонденти, співставляючи дескриптори (приклади поведінкових ситуацій у практиках партнерства та батьківства) з рольовими позиціями: «сам/сама», «дружини», «чоловіка», «партнера-співмешканця», «матері», «батька».

Проектуючи вибірку, ми прагнули, щоб вибіркова сукупність своїми основними параметрами, значущими для нашого дослідження, відтворювала генеральну сукупність. Репрезентативність вибірки забезпечується 275 досліджуваними, різними за віковим (18 – 57 років). Серед них – 198 осіб жіночої і 77 чоловічої статі. Розрив досліджуваних за віком, на нашу думку, дозволяє отримати інформацію про різний досвід шлюбних і партнерських стосунків. Відтак результати відтворюють загальний

об'єкт дослідження. Про однорідність вибірки говорять такі показники: статусний склад (одружені/ неодружені/ розлучені/ у стосунках), різний досвід міжособової взаємодії, в тому числі і різний стаж перебування в шлюбі/партнерстві.

Методологічне підґрунтя утворюють оцінювання вчинків із позицій множини значимих інших. Як справедливо зазначає В.Ф. Петренко, образ батька, матері, а в нашому дослідженні ще й дружини, чоловіка, партнера/співмешканця, образ самого себе – «все це пристрасні системи відліку і оцінки вчинку, «світоглядні світи», де кожен володіє своєю системою інтерпретації [5, с. 116].

Психосемантична методика «множинної ідентифікації», розроблена В.Ф. Петренко для дослідження національних стереотипів, модифікована нами для дослідження ідентичностей у ПШСПБ. В інструкції методики пропонувалося: «Визначте за шестибальною шкалою (0, 1, 2, 3, 4, 5) допустимість кожного з 60 прикладів поведінки для кожної наведеної рольової позиції (хто із запропонованого списку ролей може виконати наведені приклади поведінки)». Список ролей утворювався з позицій: «сам/сама», «дружина», «чоловік», «партнер/співмешканець», «мати», «батько». У такий спосіб перевірялася відповідність гіпотезі про існування різної міри ідентифікації запропонованих рольових позицій із поведінкою, як вона представлена в побутовому дискурсі. Розроблені В.Ф. Петренко рекомендації щодо характеристик набору дескрипторів задовольняють такі вимоги, як типовість поведінкових ситуацій у сімейно-побутовій сфері та пропорційність їхнього представлення в досліджуваній реальності ПШСПБ. Багатозначний матеріал дескрипторів допускає різне розуміння його досліджуваними, а відтак забезпечує певну свободу в його структуруванні.

Факторний аналіз дозволив диференціювати рольові позиції і звести множину взаємопов'язаних – корелюючи – дескрипторів до узагальнених факторів за кожною рольовою позицією. Виявлені фактори утворили структури рольових позицій, якими, свідомо чи несвідомо, користуються респонденти, співставляючи приклади поведінки стосовно заданих рольових позицій. Це дозволило виявити, що одна і та сама поведінка в певній комунікативній ситуації ідентифікується з різними рольовими позиціями, за якими стоять різні типи рольових ідентичностей, де тип розглядається нами як одиниця розрізнення ДСІ. Отримані дані вказують на те, що множинні типи рольових ідентичностей утворюються і конкретизуються контекстами конструйованих

ПШСПБ. Відтак виявлена в семантичному просторі аналізованих значень різна ідентифікація із запропонованими рольовими позиціями вказує, що категоріальні структури індивідуальної свідомості позначені утворенням множинних ідентичностей. F «інваріативні стосунки» має зв'язок із типом архаїчної рольової ідентичності, F «варіативні стосунки» – з типом утилітарної та сексуальної рольових ідентичностей, F «стилізованість» – із типом стилізованої, утилітарної, сексуальної та батьківської рольових ідентичностей, F «поліаморія» – з типом сексуальної рольової ідентичності, F «практичність» – із типом утилітарної, батьківської рольових ідентичностей, F «світ для себе» – з типом утилітарної, сексуальної, материнської рольових ідентичностей, F «батьківство» – з типом батьківської рольової ідентичності.

Уточнемо зміст виявлених та означених нами типів рольових ідентичностей:

1) архаїчний – самовизначення у функціонально-рольовій структурі традиційної сім'ї;

2) утилітарний – самовизначення у вузько практичних, вигідних тільки для себе діях;

3) стилізований – самовідтворення себе в стилізованих під традиційні культурно і соціально задані ролі та пов'язані з ними функції;

4) сексуальний – визначений через самопізнання власних тілесних відчуттів, переживань, фокусований на сексуальній привабливості своєї зовнішності;

5) батьківський/материнський – самопізнання цінності дітності відносно себе як батька/матері та пов'язаних із цим функцій.

Таким чином, за результатами, отриманими на етапі факторного аналізу психосемантичного дослідження множинних ідентифікацій, виявлено факторні моделі структур рольових позицій: «сам/сама», «дружина», «чоловік», «партнер/співмешканець», «матір» і «батько», яким відповідають різні конфігурації ідентичностей. Вочевидь, мова йде про наповнення різних типів рольових ідентичностей суб'єктивним ціннісним смислом, який не завжди співпадає з нормативними зразками рольової поведінки, а тому переструктурується, вибудовуючи ідентичність, для якої засадовим стає процес самореференції. У ситуативно зумовлених комунікаціях гнучка дискурсивна природа ідентичності піддається саморозрізненню і означуванню, що вказує на умовність ролей як заданих культурних взірців у реконструйованій соціальній реальності шлюбно-сімейних практик. Нами визначено, що факторна структура представляє

схематичність цих ідентифікацій із рольовими позиціями, внаслідок чого стає можливим множинна ідентичність у кожній конкретній комунікативній ситуації. Відтак ми не виявили ядра чи домінуючих компонентів у факторних структурах досліджуваних рольових позицій, натомість спостерігаємо рядоположні й однорівневі компоненти, за рахунок чого уможлиблюється актуалізація того чи іншого компонента ідентичності в конкретній комунікативній ситуації.

Зазначене виражається розташуванням рольових позицій у суб'єктивному семантичному просторі. Факторні моделі структур зазначених рольових позицій дозволяють реконструювати уявлення про значиму рольову поведінку для кожної рольової позиції. Співставлення рольових позицій було здійснено шляхом виведення парних коефіцієнтів кореляцій із факторами другого порядку (факторизація кореляцій усіх можливих пар факторів). У результаті первинні фактори ввійшли в більш узагальнений фактор: *«варіативний компонент стосунків»* поєднав фактори: «варіативні стосунки» та «поліаморія»; фактор *«ставлення до батьківства»* поєднав результати факторів «репутація сім'янина/берегині» та «батьківство»; *«стилізований компонент стосунків»* поєднав фактори: «стилізованість», «сексуальність», «партнерство»; *«ціннісний прагматизм»* поєднав результати факторів: «ціннісний прагматизм» і «світ для себе». Лінійний кореляційний зв'язок для емпіричних даних оцінювався за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона r_{xy} . Відтак було виміряно ступінь впливу факторів та встановлено міру тісноти зв'язку і роль досліджуваних факторів у загальній зміні результативної ознаки – рольової позиції.

Таким чином, для побудови суб'єктивних семантичних просторів ми обрали, проаналізували та систематизували результати факторного аналізу і дослідили кореляційні зв'язки між факторами – координатами осей простору. Отримана усереднена оцінка проектується на осях діаграм розсіювання (scatterplot), міра ідентифікації рольових позицій із факторами графічно визначається відстанню між точками. Структуру семантичного простору утворюють параметри, що відповідають певним аспектам когнітивної організації індивідуальної свідомості: зміст виокремлених факторів семантичного простору (оцінка респондентами прикладів поведінки для кожної рольової позиції віддзеркалює соціальну реальність, що увібрала різні конструкти ПШСПБ), значущість засад категоризації (зміни величин загальної дисперсії вказують на поліфонію практик і визначають міру їхньої значущості

для респондентів) та інтеркореляція діючих смислових компонентів (компоненти, що корелюють між собою, є показником змістовних зв'язків і вказують на більшу взаємозалежність між категоріями свідомості).

Обмежимося аналізом деяких рольових позицій. Отримані істотно високі позитивні кореляції в парах «мати»/«дружина» ($r_{xy}=0,996$ при $p=0,01$), «мати»/«батько» ($r_{xy}=0,979$ при $p=0,01$) стали цілком очікуваними. Розподіл точок на діаграмі розсіювання виявляє, що ці рольові позиції як два з'являються набори даних узгоджуються один з одним: розкид концентрується в безпосередній близькості від лінії ідентичності. Це може означати, що у свідомості респондентів уявлення про роль дружини і роль матері по відношенню до діючих смислових компонентів поєднані традиційним функціонально-рольовим розподілом обов'язків, прописаним як суспільна норма седиментованого досвіду. Відтак ідентифікація із цими рольовими позиціями може пояснюватися стійкістю в побутовому дискурсі рольових стереотипів дружини-матері, що сприймаються як нормативні конструкти дискурсу традиційної сім'ї (ДТС). Під ДТС розуміємо конструйований текст, в якому відтворені традиційні уявлення про смисл стосунків між чоловіком і жінкою, фокусовані виключно на виконанні ними соціальних ролей, функцій, котрі відповідають приписам подружньої взаємодії як суспільної норми.

Переконливі докази того, що в уявленнях респондентів функціонально-рольові обов'язки батька та матері збігаються, надано в графіку розсіювання рольових позицій «матері» і «батька». Такий розподіл може вказувати на зміни у розумінні того, що народження, догляд і виховання – це спільний обов'язок чоловіка і жінки по відношенню до дитини, незалежно від характеру їхніх стосунків чи конструктів ПШСПБ. У цьому випадку у свідомості респондентів ідентифікація з рольовою позицією «матері» чи «батька» функціонально нічим не вирізняється. Більше того, як цілком допустима практика розглядається соціальне батьківство. Відтак можемо припустити, що традиційні уявлення про рольову позицію «батька» тільки як годувальника сім'ї, професійно успішного і через це відстороненого від процесів догляду та виховання за дитиною – трансформується. Соціальна активність жінки-матері врівноважує активність чоловіка/батька в частині виконання обов'язків по догляду за дитиною, участю в процесах виховання. Зміни в розумінні рольової позиції «батька» вбачаються й у тому, що в уявленнях респондентів вибудовується інша батьківська поведінка:

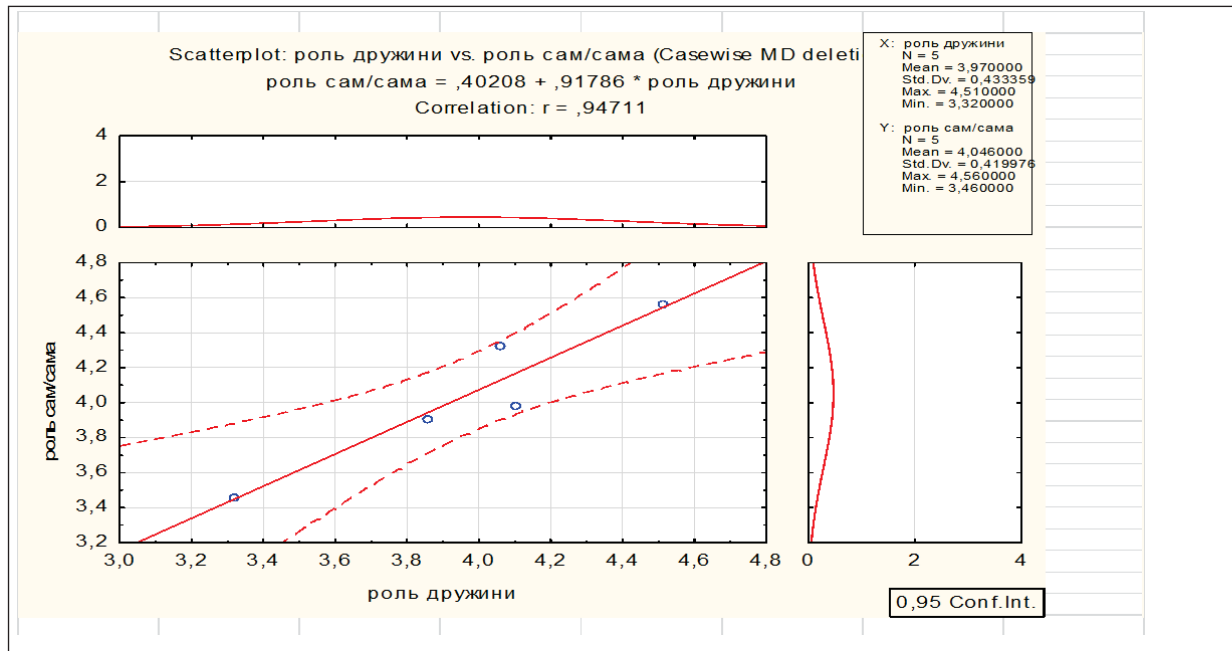

Рис. 1. Розташування рольових позицій «сам/сама» і «дружини» у суб'єктивному семантичному просторі

готовність присвячувати вільний час дитині, охопленість її інтересами, її сферою діяльності, виконання функцій, що традиційно вважалися «жіночими».

Виявлені сильні кореляції між рольовими позиціями «батька» і «сам/сама» ($r_{xy}=0,988$ при $p=0,01$) та «батька» / «чоловіка» ($r_{xy}=0,990$ при $p=0,01$) свідчать про те, що у свідомості респондентів ці ролі ідентифікуються з описом типових прикладів поведінки в факторах другого порядку. Примітно, що ідентифікація з роллю батька в компоненті «ставлення до батьківства» та «сам/сама» по відношенню до «ціннісного прагматизму» дещо зміщені від лінії ідентичності. Пояснення з рольовою позицією «батька» може пов'язуватись із переоцінкою респондентами традиційного конструкту батьківства, що зокрема підкріплюється високою оцінкою шкал, котрі вказують на готовність виховувати нерідних дітей. Із чого робимо висновок, що категоріальні структури індивідуальної свідомості, в якій розміщено індивідуальні системи значень, реконструюються. Відтак сприйняття себе батьком змінює уявлення про категорію «батьківство»: і як практику, і як ідентичність. Неспівпадіння по відношенню до фактору «ціннісний прагматизм» артикулює домінантність індивідуально-особистісних предикторів смислів у конструюванні практик партнерства та батьківства, що пояснюються різними ціннісними смислами. Найбільш близькими рольові позиції виявляються по відношенню до факторів

другого порядку: «варіативного компоненту стосунків», «стилізованого компоненту стосунків» та «інваріативного компоненту стосунків». Зазначене може мати пояснення в тому, що ідентифікація відбувається в умовах полідискурсивного простору, де ДСІ самовизначається з прийняттям/запереченням, ідентифікацією/відчуженням різних чинників впливу: цінностей, норм, правил, традицій, стереотипів, ролей, функцій.

Цікавими виявилися результати дослідження кореляції між рольовими позиціями «сам/сама» і «дружини» $r_{xy}=0,947$ при $p=0,01$ (рис. 1).

Лінія розрізнення на графіку чітко вказує, що розкид збігається з лінією ідентичності в трьох позиціях, чисельно наближених між собою, відносно факторів. У реконструйованому семантичному просторі ідентифікація себе з рольовою позицією «дружини» спостерігається відносно факторів: «варіативного компоненту», «стилізованого компоненту стосунків» та «інваріативного компоненту». Припускаємо, що у свідомості респондентів ідентифікація з рольовою позицією «дружини» відбувається в частині виконання нею господарських функцій, навіть за відсутності офіційного підтвердження її в цьому статусі. Пояснення може бути в тому, що ідентичності дружини, матері, чоловіка, батька конструюються за правилами і нормативними приписами ДТС, артикульованими на бінарності гендерних рольових ознак, зокрема в конструйованих побутом імперативах: «жінка має бути»,

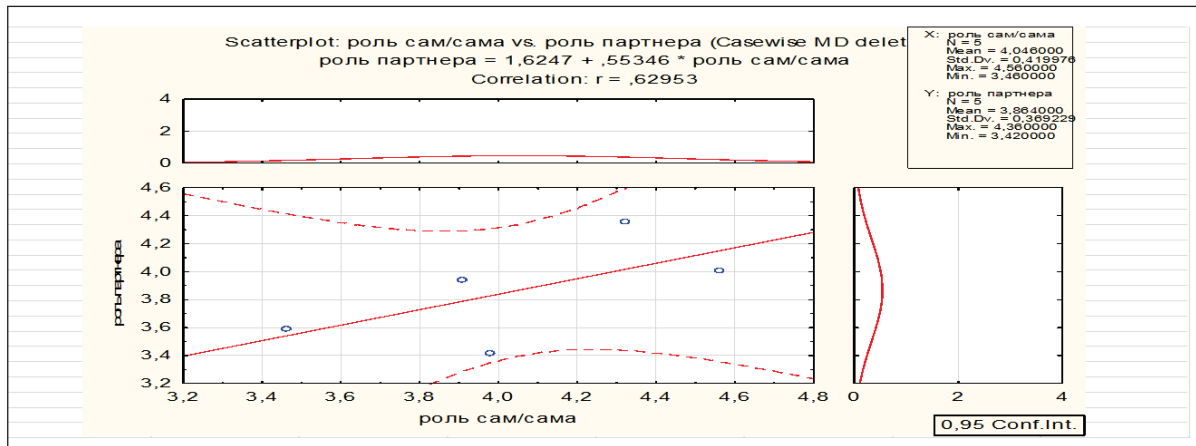

Рис. 2. Розташування ролевих позицій «партнера/співмешканця» і «сам/сама» у суб'єктивному семантичному просторі

«чоловік повинен вміти», «не жіноча це справа», «покликання жінки в материнстві» тощо. Вочевидь, ідентифікація з рольовою позицією «дружини» не суперечить у частині виконання тих прикладів поведінки, котрі увійшли до «варіативного компоненту», «стилізованого компоненту стосунків» та «інваріативного компоненту», поєднаних у свідомості респондентів прийняттям соціально підтриманих функціональних обов'язків ролі дружини.

На графіку представлено дані, що вказують на відхилення від лінії ідентичності ролевих позицій «дружини» та «сам/сама». Це означає, що у свідомості респондентів не ідентифікуються з рольовою позицією «дружини» приклади поведінки, які увійшли у фактори «ставлення до батьківства» та «ціннісний прагматизм». Неузгодженість виявляється в допустимості для рольової позиції «дружини» зберігати стійкий союз з іншим партнером, що суперечить в уявленнях респондентів нормативній поведінці в рольовій позиції «матері». Не розглядається ідентифікація і з тої причини, що для респондентів має ціннісне значення особиста свобода, вільний вибір, пов'язаний із сексуальним життям, що проглядається, зокрема, і в плануванні/відмові народження дитини/дітей, у чому пересвідчуємося, беручи до уваги факторні навантаження за згаданими шкалами. Розуміння того, що в рольовій позиції «дружини» жінка ідентифікує себе з жінкою, а не тільки з матір'ю чи дружиною, вочевидь, вказує на трансформацію ролевих ідентичностей, що змінюють традиційне сприйняття ролі дружини тільки як берегині домашнього вогнища, і все більше стають результатом суб'єктивних виборів/рішень зусовно конструктів ПШ-СПБ та самореферентії ідентичностей.

Докладно зупинимось на аналізі діаграми з рольовою позицією «партнера/співмешканця» (рис. 2).

У таблиці координат ролевих позицій відносно факторів середні арифметичні показники рольової позиції «партнера/співмешканця» цілком логічно виявилися більшими відносно «інваріативного компоненту», «стилізованого компоненту стосунків» та «ціннісного прагматизму». В уявленнях респондентів саме ці поведінкові набори ідентифікуються з рольовою позицією «партнера/співмешканця».

Кореляція між рольовою позицією «партнера/співмешканця» і «сам/сама» виявилася середньою ($r_{xy}=0,629$ при $p=0,01$). Попри невисокі статистичні дані вважаємо, що отримані результати мають змістове значення в контексті досліджуваної проблематики. Діаграма розсіювання ілюструє групування точок на протилежних полюсах, що може тлумачитись як полярність ролевих позицій відносно факторів. Найближчими до лінії регресії виявилися рольові ідентифікації відносно «варіативного компоненту» та «стилізованого компоненту стосунків». Таке розташування пояснює смисли ідентифікації партнера із собою в заданих конструктах (зміст факторів). Вочевидь, ідентифікація з рольовою позицією «партнера/співмешканця» означає, що у свідомості респондентів змінюється розуміння партнерства тільки як практики нетривалого співжиття. Із чого робимо висновок, що практики шлюбно-сімейного партнерства (цивільний шлюб, конкубінат, вільний союз, снєк, інші) для досліджуваних втрачають значення тільки маргінальних (пробних/перехідних) практик. Для респондентів більше важить її нормативності як сконструйованого уявлення, а не соціальної норми, де

чільними є статус та дотримання загально-прийнятих стандартів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, вибудовані індивідуальні семантичні простори є ілюстрацією визначальних орієнтирів у конструюванні ПШСПБ. Встановлено, що в конкретно виявленому факторі вибудовуються певні типи ідентичностей як реакція на комунікативну ситуацію. Зазначене дозволяє нам говорити про ризоматичну конфігурацію ідентичностей в ПШСПБ, що відображає специфіку категоріальних структур індивідуальної свідомості, де відсутній уніфікований корінь, а семантичний простір представлено як децентроване утворення, відкрите для множини різних ідентичностей іманентних комунікативній ситуації. Утворена за цими ознаками багатовимірною системою координат розміщує в собі множинні ідентифікації із заданими рольовими позиціями. Кореляції рольових позицій із особистісними конструктами вказують на змістові зв'язки між ними і категоріями індивідуальної свідомості та демонструють, що в різних рольових позиціях ідентичність утворюється як результат особистісно значимої комунікативної ситуації. Виявлена в семантичному просторі аналізованих значень різна ідентифікація особистісних конструктів із запропонованими рольовими

позиціями вказує, що зміни категоріальної структури індивідуальної свідомості позначені утворенням множинних ідентичностей.

Подальші перспективи розвідок у даному напрямі вбачаємо в дослідженні практик самотності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Луман Н. Почему необходима «системная теория»? Проблемы теоретической социологии. 1994. С. 43–54.
2. Луман Н. Социальные системы. Очерк общей теории / пер. с нем. И.Д. Газиева под ред. Н.А. Головина / СПб.: Наука, 2007. 648 с.
3. Петренко В.Ф. Введение в экспериментальную психосемантику: исследование форм репрезентации в обыденном сознании. М.: МГУ, 1983. 176 с.
4. Петренко В.Ф. Психосемантика сознания. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1988. 208 с.
5. Петренко В.Ф. Основы психосемантики. СПб.: Питер, 2005. 480 с.: ил. (Серия «Мастера психологии»).
6. Шмелёв А.Г. Психодиагностика личностных черт. СПб.: Речь, 2002. 480 с.
7. Яцина О.Ф. Самореферентність дискурсивної ідентичності // Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 30. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. С. 764–775.